

LEOPOLD STECKI

OPÓŹNIENIE KUPUJĄCEGO W ŚWIETLE § 22 OGÓLNYCH WARUNKÓW UMÓW SPRZEDAŻY

Już wcześniej miałem okazję przedstawić wywody dotyczące istoty i przydatności przepisu art. 552 kodeksu cywilnego, stanowiącego w stosunku do kodeksu zobowiązań *novum* polskiego prawa obligacyjnego¹. Przepis tamten odnosi się w zasadzie do sfery obrotu powszechnego, wy-daje się więc, że będzie rzeczą pożyteczną kolejne omówienie zasad inkorporowanych w normie § 22 ogólnych warunków umów sprzedaży z 1966 r.² i uwypuklenie ich znaczenia praktycznego w dziedzinie obrotu uspołecznionego. W celu wyeliminowania jakichkolwiek wątpliwości za-znaczymy na wstępie, że uprawnienia wynikające z uczynionego przed-miotem opracowania przepisu odnoszą się wyłącznie do tych podmiotów prawa, których stosunki obligacyjne są uregulowane przez zasady o.w.u.s.

Przepis § 22 o.w.u.s. — podobnie jak art. 552 k.c. — znajduje w ogól-ności zastosowanie wówczas, gdy sprzedawca³ jest uprawniony do wy-konywania umowy w określonych odstępach czasu, a kupujący jest obowiazany do uiszczenia ceny należnej za każdą z otrzymanych partii rzeczy. Zaakcentowania domaga się okoliczność, że taki sposób wykony-wania umowy musi być uzgodniony przez strony. Stanowi to przesłankę sine qua non uprawnień sprzedawcy wpływających z § 22 o.w.u.s. Doko-nanie przez samego sprzedawcę modyfikacji sposobu wykonywania umo-wy obejmującej sukcesywność dostarczania sprzedanych rzeczy nie stan-owi również w obrocie uspołecznionym wystarczającej podstawy upraw-nień zakreślonych tą normą. Trzeba jednak pamiętać o tym, że już samo dopuszczenie sukcesywności w dostarczaniu przedmiotów objętych umo-wą sprzedaży rodzi omawiane w tym opracowaniu uprawnienia sprze-dawcy. Dla powołania się na przepis § 22 o.w.u.s. nie jest więc konieczne

¹ L. Stecki, *Uprawnienia sprzedawcy wynikające z art. 552 kodeksu cywilnego*, Nowe Prawo 1969, z. 7-8, s. 1134 - 1141.

² Monitor Polski z 1966 r., nr 57, poz. 276.

³ Mówiąc o sprzedawcy i kupującym należy uwzględnić to, że przepisy o.w.u.s. odnoszą się także do dostawcy i odbiorcy. Zob. także I. B. Nowicki i Ł. A. Łunc, *Kurs radzieckiego prawa cywilnego*, Warszawa 1954, s. 540 - 541.

uprzednie poczynienie stosownego zastrzeżenia w treści umowy. Wchodzi tu bowiem w grę uprawnienia *ex lege*.

Dokonyjmy teraz analizy dyspozycji § 22 o.w.u.s. Jego początkowe brzmienie, aczkolwiek nacechowane jest pewną odrębnością redakcyjną w stosunku do art. 552 k.c, zdaje się przemawiać za tym, iż w omawianym zakresie występują także dwa różne stany prawne. Pierwszy z nich polega na tym, że kupujący popada w opóźnienie w zapłacie ceny za świadczenie już wykonane na jego rzecz. Drugi stan prawny, jaki można odczytać z dyspozycji tego przepisu, wymaga dopiero stosownego zakwalifikowania. Daje się bowiem zauważyć, że dalsze elementy konstrukcji tej normy odnoszą się nie do powstałego już opóźnienia kupującego, lecz do spodziewanego stanu opóźnienia w zapłacie ceny za świadczenie, które ma być wykonane w przyszłości. Taki układ rzeczy nazwałbym stanem opóźnienia potencjalnego⁴.

Zajmijmy się pierwszą sytuacją. Charakteryzuje się ona tym, że kupujący nie dokonuje zapłaty za świadczenie, które zostało już spełnione. Redakcja normy § 22 o.w.u.s. wymaga krytycznej oceny. Jednym z istotnych zarzutów, jaki wypada postawić, to brak precyzji w początkowej części jej dyspozycji. Podstawową wszak kwestią jest to, czy przepis ten odnosi się do zwykłego czy kwalifikowanego opóźnienia kupującego w zapłacie ceny. Zastosowana redakcja nie przyczynia się do rozstrzygnięcia tego dylematu prawnego. Operowanie zwrotem warunkowym: „Jeżeli kupujący nie zapłaci ceny ..”, nie stwarza jasnego obrazu. Posłużono się bowiem wyrażeniem nieostрым i nie wyposażonym w odpowiednio informujące elementy prawne. Jest to, jak się wydaje, rezultat pewnego niedoceniańia istoty prawnej opóźnienia dłużnika, które może przybierać postać zwykłą (prostą) lub kwalifikowaną. Dopiero w tym drugim przypadku mówimy o zwłoce dłużnika. Musimy więc rozstrzygnąć, w jakiej postaci opóźnienie w zapłacie ceny stanowi przesłankę uprawnień sprzedawcy, o których jest mowa w § 22 o.w.u.s. Dokonując interpretacji gramatycznej i teleologicznej dochodzi się do przekonania, że *de lege lata* już zwykłe opóźnienie spełnia rolę dostatecznej przesłanki tych prerogatyw sprzedawcy. Tam bowiem, gdzie wymaga się odpowiedzialności za okoliczności, które doprowadziły do opóźnienia, także w ogólnych warunkach umów sprzedaży z 1966 r. mówi się o zwłoce. Niepodobna mniemać, iż w tym przypadku miałyby występować pewien mankament redakcyjny.

Istota wstępnych uprawnień sprzedawcy polega na powstrzymaniu się z wykonaniem dalszego świadczenia oraz na żądaniu zabezpieczenia zapłaty ceny za pomocą ustanowienia akredytywy. Może być przedmio-

⁴ Określenie to zaproponowałem w artykule poświęconym unormowaniu tej kwestii w kodeksie cywilnym. Por. L. Stecki, *Uprawnienia sprzedawcy...*, op. cit., s. 1140.

tern kontrowersji kwestia, czy tak ujęte prawa wierzyciela powinny być uzależnione aż od wystąpienia opóźnienia kwalifikowanego. Będziemy jednakże usiłowali wykazać, iż zasięg prerogatyw wierzyciela jest de lege lata znacznie szerszy, gdyż obejmuje także prawo do odstąpienia od umowy oraz, że w związku z tym funkcję przesłanki tego ostatniego uprawnienia należy łączyć dopiero ze zwłoką kupującego. Do takiego wniosku prowadzi odwołanie się do art. 552 k.c., na co pozwala nam przepis § 1 ust. 1 instrukcji Przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów z dnia 7 X 1966 r. w sprawie postępowania przy zawieraniu i wykonywaniu umów sprzedaży i umów dostaw⁵. Jeżeli więc kupujący dopuści do powstania zwykłego opóźnienia w zapłacie ceny za świadczenie wykonane wcześniej, sprzedawca może: a) powstrzymać się z wykonaniem dalszego świadczenia, b) żądać od kupującego ustanowienia akredytywy oraz c) uzależnić dalsze wykonywanie umowy od uruchomienia tej akredytywy. Wystąpienie kwalifikowanego opóźnienia w zapłacie ceny wywołuje poszerzenie prerogatyw sprzedawcy o prawo do odstąpienia od umowy na mocy art. 552 k.c.

W ten sposób sprecyzowaliśmy zarazem cały kompleks uprawnień sprzedawcy związanych z dyspozycją § 22 o.w.u.s. Wymaga on jednakże pewnego naświetlenia. Wyłania się najpierw kwestia, jak należy rozumieć niedokonanie zapłaty „... za wcześniej wykonane świadczenia...”. Stosownej odpowiedzi domaga się przede wszystkim pytanie, czy chodzi w tym przypadku wyłącznie o tzw. sukcesywne wykonywanie jednej umowy sprzedaży (dostawy), czy również o świadczenia wynikające z odrębnych umów wykonywanych kolejno. Opierając się tylko na wynikach interpretacji gramatycznej § 22 o.w.u.s. nie uzyskuje się pełnego obrazu zagadnienia. Ogólnie bowiem ujęty zwrot o niezapłaceniu ceny za wcześniej wykonane świadczenia nie przyczynia się do usunięcia powstających wątpliwości. Wyrażenie to pozbawione jest bowiem odpowiedniej ścisłości. Na podstawie treści ust. 3 § 22 o.w.u.s. można by wnioskować, że przepis ten dotyczy sukcesywnego wykonywania jednej umowy, chociaż w zakończeniu ust. 1 tej normy mówi się o możliwości uzależnienia „wykonania umowy” od ustanowienia akredytywy, a więc nawet bez przystąpienia do jej realizacji. W przypadku odniesienia tego przepisu tylko do sukcesywnego wykonywania jednej umowy, należałoby ograniczyć to uprawnienie, logicznie biorąc, jedynie do wykonania pozostałej części umowy. Takie rozwiązanie sprawy budzi jednakże pewne zastrzeżenia. *De lege ferenda* umotywowany zdaje się być wniosek, iż tego rodzaju regulacja powinna odnosić się w obrocie uspołecznionym także do odrębnych umów sprzedaży (dostawy) wykonywanych kolejno. Sprzedawca byłby wówczas uprawniony do powstrzymania się z dokonaniem świadczenia wynikającego z dalszej umowy, jeżeli kupujący popadłby

⁵ Monitor Polski z 1966 r., nr 57, poz. 277.

w opóźnienie w zapłacie ceny za przedmioty dostarczone mu na mocy wcześniejszej umowy. Nie usprawiedliwione wszak wydaje się narażanie sprzedawcy na dalsze niebezpieczeństwo nieuzyskania ceny za przedmioty, jakie powinny być dostarczone na podstawie kolejnej umowy, jeśli kupujący nie uiścił jeszcze ceny za rzeczy otrzymane stosownie do treści transakcji wcześniejszej.

Przepis § 22 o.w.u.s. zdaje się cechować jeszcze jedna nieścisłość, która już obecnie powoduje ujemne następstwa. Nie zawiera on bowiem jasnego ujęcia pierwszej przesłanki opisanych uprawnień sprzedawcy. Takiego mankamentu ustrzegł się natomiast art. 552 k.c. Stosownie do jego postanowień nie może być wątpliwości, że już opóźnienie dotyczące jednej partii dostarczonych rzeczy stanowi wystarczającą przesłankę zawartych w tamtej normie prerogatyw sprzedawcy. Gdyby się zaś chciało przywiązywać należytą wagę do użytego w § 22 o.w.u.s. wyrażenia „... za wcześniej wykonane świadczenia...” (podkr. moje — L. S.), trzeba byłoby konsekwentnie twierdzić, że rolę niezbędnej przesłanki uprawnień sprzedawcy spełnia dopiero występujący pluralizm świadczeń. Takie stanowisko wydaje się jednakże nie do przyjęcia w świetle dyspozycji § 22 o.w.u.s., albowiem nie prowadziłyby ono do zadowalającego rozwiązania całego zagadnienia. Nie eliminuje ono wszak podstawowej kwestii, na którą nie podobna znaleźć w tym przepisie stosownej rady, a mianowicie, jaka ilość nie zapłaconych w należyтым terminie świadczeń może być uznana za prawidłową przesłankę uprawnień sprzedawcy. Przyznając, iż poszukując rozwiązania w sferze formalnej można byłoby odwołać się do ogólnych postanowień kodeksu cywilnego dotyczących sprzedaży na raty (art. 586 § 2), wedle których sprzedawca uzyskuje określone prawa dopiero wtenczas, gdy kupujący popada w zwłokę z zapłatą co najmniej dwóch rat. Uwzględniając jednakże rację, dla których norma § 22 o.w.u.s. została w ogóle powołana do bytu, dochodzi się do przekonania, że sięganie do zasad art. 586 § 2 k.c. byłoby tu nie usprawiedliwione. Dysponujemy nadto możliwością powołania się na przepis art. 552 k.c. Czy prowadzi to do wyeliminowania impasu, skoro według jego brzmienia już opóźnienie w zapłacie ceny za jedną część dostarczonych rzeczy może być przyjęte za podstawę uprawnień przewidzianych w owym przepisie? Sądzę, że nie pozostaje nic innego, jak wysunięcie za wzorem art. 552 k.c. tezy, iż opóźnienie kupującego w zapłacie ceny za jedno dokonane świadczenie (jedną część świadczenia wykonanego) spełnia już rolę należytej przesłanki uprawnień sprzedawcy zawartych w § 22 o.w.u.s. Jeżeli jednak tak jest, to ujęcie świadczeń w liczbie mnogiej wydaje się być rezultatem braku ścisłości. Powiemy więc ostatecznie, że opóźnienie w zapłacie ceny za jedną część spełnionego świadczenia rodzi już uprawnienia, o jakich jest mowa w § 22 o.w.u.s.

Zwróćmy z kolei uwagę na sytuację, jaka wytwarza się już po wystąpieniu opóźnienia kupującego. Sprzedawca powinien wówczas zawi-

domić go o tym, że powstrzymuje się ze spełnieniem dalszej części świadczenia i oznajmić, iż uzależnia jej wykonanie od ustanowienia akredytywy. Obydwa te oświadczenia powinny być wyrażone jednocześnie i to bezpośrednio po powzięciu wiadomości o wystąpieniu opóźnienia w zapłacie ceny za wykonaną część świadczenia. Takie uprawnienie sprzedawcy jest tylko jednym elementem wytworzonej alternatywy. Może on bowiem z równym powodzeniem obstawać przy żądaniu zapłaty za dostarczone przedmioty i kontynuować wykonanie umowy. Nie ma wszak generalnego obowiązku korzystania z uprawnień przewidzianych w § 22 o.w.u.s. Interes jednostki gospodarki społecznej występującej w roli sprzedawcy będzie jednakże z reguły wymagał powołania się na ten przepis. Powstrzymanie się z dokonaniem dalszego świadczenia i żądanie ustanowienia akredytywy powinny być podjęte niezwłocznie po powzięciu wiadomości o opóźnieniu kupującego. Świadczy o tym dyspozycja ust. 2 § 22 o.w.u.s. Chodzi wszak o to, ażeby kupujący dysponował jeszcze stosownym czasem dla załatwienia spraw związanych z ustanowieniem akredytywy. Strony na ogół orientują się, ile dni pochłania takie przedsięwzięcie. Wymóg ten nabiera szczególnej wagi w dziedzinie wykonania umów, których przedmiotem są rzeczy o czasowej tylko wartości, rzeczy sezonowe lub ulegające łatwemu zepsuciu. Uchybienia sprzedawcy w tym względzie mogą być odpowiednio brane pod uwagę w razie sporu co do wynagrodzenia szkody powstałej w takiej sytuacji. Sumując powyższe, że termin ten musi być odpowiedni, to znaczy uwzględniający konkretny układ okoliczności danego stosunku prawnego. Warto zwrócić uwagę na to, że według § 99 ust. 2 prawa gospodarczego Niemieckiej Republiki Demokratycznej z 1965 r.⁶ kupujący obowiązany jest do zawiadomienia sprzedawcy w terminie dwóch tygodni o dokonanych ustanowieniu akredytywy. Ta ustawowa dyrektywa znajduje zastosowanie we wszelkich stosunkach obligacyjnych, których dotyczą niniejsze uwagi. W przypadku rzeczywistego opóźnienia kupującego nie powinno być sytuacji, w których sprzedawca powzięłby wiadomość o tym zdarzeniu dopiero po upływie znacznego czasu. Już bezskuteczny upływ terminu zapłaty ceny informuje natychmiast sprzedawcę w sposób należyty o wystąpieniu opóźnienia. Zasady prawidłowej gospodarki dyktują obowiązek sprzedawcy niezwłocznego rozważenia, czy skorzysta z uprawnień przewidzianych w par. 22 o.w.u.s. Z tych względów zastosowania końcowej dyspozycji § 22 ust. 2 o.w.u.s. nie da się odnieść w sposób prawidłowy do przypadków rzeczywistego opóźnienia. To działanie należałoby przeto ograniczać do sytuacji nazywanych przeze mnie stanami opóźnienia potencjalnego.

⁶ Gesetz über das Vertragssystem in der sozialistischen Wirtschaft vom 25 II 1965, GBl. I S. 107. Zob. nadto *Vertragssystem für die sozialistischen Landwirtschaftsbetriebe*, Berlin 1966, s. 50 - 52 oraz C. Przymusiński, *Nowa kodyfikacja stosunków umownych w gospodarce socjalistycznej NRD*, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 1964, z. 12, s. 301 i n.

Omawiany przepis o.w.u.s. nie zawiera szczególnych wymagań co do formy zawiadomienia kupującego o powstrzymaniu się z wykonaniem dalszego świadczenia i uzależnienia jego wypełnienia od ustanowienia akredytywy. Trzeba jednakże postulować, aby w obrocie uspołecznionym stosowano i w tym zakresie formę pisemną. Przewiduje ją właśnie § 99 ust. 1 in fine prawa gospodarczego NRD z dnia 25 II 1965 r. Norma art. 552 k.c. uprawniając sprzedawcę do żądania zabezpieczenia zapłaty ceny nie precyzuje sposobu jego dokonania. Skutecznym zabezpieczeniem zapłaty w obrocie uspołecznionym jest akredytywa. Dlatego też słusznie poprzestano na wskazaniu wyłącznie tego rodzaju zabezpieczenia, inny zatem sposób zabezpieczenia nie może być w tym zakresie w ogóle brany pod uwagę.

Przejdźmy do omówienia potencjalnego stanu opóźnienia unormowanego w § 22 o.w.u.s. Sprzedawcy przysługują wówczas takie same uprawnienia, jak w przypadku opóźnienia rzeczywistego. Identycznie ukształtowana jest również sfera działania omawianego przepisu. Zmienia się jedynie postać przesłanki wspomnianych uprawnień. Sprzedawca nie musi spełniać świadczenia i czekać na upływ terminu zapłaty, lecz może ex ante zająć stanowisko co do świadczenia, które ma wykonać w przyszłości. Formalną podstawą uprawnień sprzedawcy jest w tym przypadku jego wątpliwość, czy kupujący zapłaci cenę za świadczenie, które ma być wykonane in futuro. Nie każda jednakże wątpliwość może spełniać taką rolę. Musi ona mieć cechę zasadności, co oznacza, że przekonanie sprzedawcy co do potencjalnego opóźnienia kupującego powinno znajdować oparcie w określonym położeniu prawnym czy faktycznym kupującego. To usytuowanie kupującego musi być sprzedawcy znane aktualnie. Trzeba zaznaczyć, że kodeks cywilny mówi jedynie o istnieniu wątpliwości nie określając bliżej jej zasadności. Rzecz zrozumiała, że taka cecha przeświadczenia sprzedawcy zdaje się być zawarta implicite także w art. 552 k.c.

Pewne kłopoty nastrocza sprawa przyczyn (powodów czy faktów — jak to czytamy w dyspozycji ust. 1 i 2 § 22 o.w.u.s.) wyłonienia się tego rodzaju wątpliwości. O ile art. 552 k.c. mówi jedynie o przyczynie tkwiącej w stanie majątkowym kupującego, o tyle § 22 o.w.u.s. zdaje się nie wyrażać w tej mierze żadnych ograniczeń. Może więc chodzić o wszelkie przejawy w zachowaniu się kupującego czy zmiany w jego stanie majątkowym, byleby czyniły one wątpliwą zapłatę ceny, jaka powinna nastąpić w określonej przyszłości. Przykładowo można tu więc wymienić: pogorszenie się stanu majątkowego kupującego, dopuszczenie do opóźnienia w zapłacie innych należności tego sprzedawcy lub wystąpienie opóźnienia w spełnieniu świadczeń pieniężnych na rzecz innych kontrahentów itp.

Zbędnie eksponuje się w ust. 1 § 22 o.w.u.s. „inne powody” opóźnienia. Stwarza to mylne wrażenie, jakoby mogła jeszcze istnieć inna przesłanka zastosowania dalszej części tego przepisu. Norma ta powinna zatem wy-

rażnie oddzielać stan opóźnienia rzeczywistego oraz stan opóźnienia potencjalnego, a wówczas nie byłoby wątpliwości, że w tej drugiej sytuacji nie może chodzić o przesłanki powstałego już opóźnienia w zapłacie ceny za świadczenie spełnione. Chociaż § 22 o.w.u.s. nie czyni tego tak wyraźnie jak art. 552 k.c., zdaje się nie ulegać wątpliwości, że odnosi się on także do wspomnianych dwóch odrębnych układów rzeczy: opóźnienia rzeczywistego i potencjalnego.

Trzeba w tym miejscu nawiązać znów do dyspozycji ust. 2 § 22 o.w.u.s. To właśnie w przypadku wystąpienia przekonania co do potencjalnego opóźnienia kupującego, może powstać taka sytuacja, w której stanie się niemożliwe zachowanie odpowiedniego terminu dla załatwienia czynności związanych z ustanowieniem akredytywy. Może się bowiem zdarzyć, że sprzedawca bez jakiegokolwiek zawinienia ze swej strony poweźmie tę wiadomość dopiero tuż przed terminem przewidzianym dla spełnienia przezeń świadczenia niepieniężnego. Wydaje się, że jeżeli tak późne uzyskanie przez sprzedawcę wiadomości nie jest rezultatem jego nagannego zachowania się, to pomimo braku odpowiedniego terminu uzyskuje on uprawnienie do powstrzymania się z dokonaniem dalszego świadczenia bez ponoszenia ujemnych następstw. Wspomnijmy również, że kupujący jest uprawniony do uczynienia zastrzeżenia, iż kwota objęta akredytywą nie zostanie wypłacona w części lub w całości, jeżeli: a) dysponuje opinią urzędowego rzeczoznawcy, iż towar nie odpowiada treści umowy, a nadto b) przedstawi dowód zgłoszenia roszczenia z tytułu rękojmi. Ciężar dowodu nieuiszczenia przez kupującego ceny w należyтым terminie spoczywa na sprzedawcy. On też musi udowodnić, że po stronie kupującego zaszły okoliczności, które uzasadniały wątpliwość, czy dokona on terminowej zapłaty za świadczenie, które miało nastąpić w przyszłości. Sprzedawca powinien także wykazać, kiedy dowiedział się o tych okolicznościach oraz uzasadnić opóźnienie w uzyskaniu tych danych.

Istnieje w końcu kwestia, jak kształtuje się sytuacja w przypadku nieustanowienia akredytywy przez kupującego. Samo powstrzymanie się z wykonaniem dalszego świadczenia nie rozwiązuje całego zagadnienia w sposób ostateczny. Definitywnego rozstrzygnięcia trzeba szukać w prawie do odstąpienia od umowy. Czy w rozważanym zakresie sprzedawca dysponuje również tak daleko sięgającą prerogatywą? W polskiej literaturze prawniczej można spotkać zastrzeżenia, czy prawo odstąpienia od umowy wzajemnej znajduje odpowiednią motywację, jeśli zwłoka odnosi się do świadczenia pieniężnego⁷. Oznaczałoby to jednak, iż sprzedawca nie mógłby odstąpić od umowy, gdy kupujący znajduje się w zwłoce z zapłatą ceny wyrażonej w pieniądzu. Takie rozwiązanie nie byłoby usprawiedliwione, reprezentować wypada dlatego pogląd, że w tej dzie-

⁷ Por. A. Klein, *Ustawowe prawo odstąpienia od umowy wzajemnej*, Wrocław 1964, s. 102 - 103.

dzinie obrotu uspołecznionego jest także dopuszczalne prawo odstąpienia od umowy⁸. Przyznać trzeba, że prima facie mogłoby się wydawać, iż o.w.u.s. z 1966 r. nie zezwalają sprzedawcy na taki krok, zwłaszcza że w ich przepisach ogólnych jest mowa tylko o tym, iż kupujący może z ważnych powodów odstąpić od umowy (§ 3 ust. 2). W dyspozycji § 22 także nie wymienia się *expressis verbis* takiego uprawnienia sprzedawcy. Wprawdzie § 52 ust. 1 pkt 1 o.w.u.s. zobowiązuje kupującego do zapłaty sprzedawcy kary umownej w razie odstąpienia od umowy z powodu okoliczności, za które kupujący ponosi odpowiedzialność, jednakże wymieniony przepis jeszcze nie przesądza wyraźnie, że sprzedawcy służy także prawo odstąpienia od umowy. Ostatecznego rozwiązania trzeba więc szukać gdzie indziej. Znajdujemy je we wstępnych przepisach wspomnianej już instrukcji Przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów z dnia 7 X 1966 r. W § 1 ust. 1 tego aktu normatywnego czytamy, że w zakresie wykonywania umów sprzedaży i dostawy mają zastosowanie zasady wyrażone m. in. w artykułach: 456 - 534, 535 - 588 oraz w art. 605 - 612 k.c.⁹. Skoro więc tak się rzecz ma, to nie może być wątpliwości co do tego, że w naszym przypadku sprzedawca może także skorzystać z prawa odstąpienia od umowy i to stosownie do ogólnych postanowień kodeksu cywilnego (art. 487 - 497, a zwłaszcza art. 552). Na tle współczesnych polskich stosunków społeczno-gospodarczych nie byłoby rzeczą słuszną generalne wyłączenie takiej prerogatywy sprzedawcy. Jej istnienie przyczynia się zapewne do wzmocnienia dyscypliny w dziedzinie wykonania zobowiązań. Samo prawo powstrzymania się ze spełnieniem pozostałego świadczenia, nie dawałoby należytego rezultatu. Prawo do odstąpienia od umowy może być zrealizowane jedynie w razie istnienia stanu opóźnienia kwalifikowanego (zwłoki). Teza ta znajduje uzasadnienie w przepisie art. 552 k.c. *De lege ferenda* wypada jednakże wysunąć propozycję, ażeby tego rodzaju akt prawny, jakim są ogólne warunki umów sprzedaży został wyposażony w szczególną normę zezwalającą sprzedawcy *expressis verbis* na odstąpienie od umowy w sytuacji przewidzianej w § 22 obecnych o.w.u.s. Promulgowane w NRD w 1965 r. prawo gospodarcze zawiera odpowiednik § 22 o.w.u.s., jednakże głosi zarazem, iż w

⁸ Por. także Z. K. Nowakowski, *Umowa dostawy*, Warszawa 1960, s. 386 i n. J. Kruszewska i T. Jackowski, *Wykonywanie zobowiązań przez jednostki gospodarki uspołecznionej w kodeksie cywilnym*, Palestra 1965, z. 7-8, s. 52 - 53; M. Tyczka, *Przegląd orzecznictwa arbitrażowego za rok 1962*, Państwo i Prawo 1963, z. 10, s. 585 oraz orzeczenie OKA w Katowicach z dnia 26 V 1961 r., 3 Kt 6665/61, Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych z 1962 r., poz. 140 wraz z glosą E. T. Drylla, OSPiKA 1962, s. 310 - 312.

⁹ Zob. również T. Dryll, *Odpowiedzialność za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązań w obrocie uspołecznionym*, Katowice 1965/66.

razie niezawiadomienia sprzedawcy przez kupującego w terminie dwóch tygodni o ustanowieniu akredytywy, sprzedawca staje się uprawniony do odstąpienia od umowy w całości lub w części¹⁰.

Domaga się wreszcie odpowiedzi pytanie, czy prawo odstąpienia od umowy może być zrealizowane także w razie istnienia stanu potencjalnej zwłoki kupującego. Odpowiedzi nadajemy formę potakującą. W takiej sytuacji sprzedawca może bowiem powstrzymać się z wykonaniem pozostałego świadczenia i żądać ustanowienia akredytywy, zatem w razie nieudzielenia jej przez kupującego, należy także przyznać sprzedawcy prawo do odstąpienia od umowy. Kontynuując analogię z prawem gospodarczym NRD trzeba dodać, że przewiduje ono takie uprawnienie zarówno w przypadku zwłoki rzeczywistej jak i potencjalnej¹¹.

Przesądając o prawie sprzedawcy do odstąpienia od umowy na tle sytuacji unormowanej przez § 22 o.w.u.s. staje się wobec konieczności rozstrzygnięcia dalszej kwestii a mianowicie, czy istnieje w takim przypadku obowiązek wyznaczenia kupującemu terminu dodatkowego, o którym jest mowa w art. 491 § 1 i art. 586 § 2 k.c. Obarczanie sprzedawcy takim obowiązkiem dodatkowym byłoby zbędne. Funkcję, jaką kodeks cywilny łączy z wyznaczeniem terminu dodatkowego w dziedzinie umów wzajemnych zdaje się z równym powodzeniem spełniać okres, który powinien upłynąć od zawiadomienia kupującego o powstrzymaniu się z wykonaniem dalszego świadczenia i żądaniu ustanowienia akredytywy do chwili, w której należało uruchomić tę akredytywę. Po bezskutecznym upływie tego okresu sprzedawca, chcąc odstąpić od umowy, musi jednakże złożyć osobne oświadczenie woli, iż odstępuje od umowy. Podobnie zresztą powinno się dziać na tle przepisu art. 552 k.c. Prawo gospodarcze NRD także nie wymaga wyznaczenia terminu dodatkowego. Byłoby jednakże wskazane, aby nasze ustawodawstwo gospodarcze przewidywało również odpowiedni stały termin dla ustanowienia akredytywy, a nadto by nałożyło na sprzedawcę obowiązek zagrożenia kupującemu odstąpieniem od umowy.

Wypada w końcu *de lege ferenda* podkreślić, że wobec takiego ujęcia uprawnień sprzedawcy z § 22 o.w.u.s. staje się celowe, aby ich przesłankę stanowiło dopiero kwalifikowane opóźnienie (zwłoka) kupującego w zapłacie ceny. Taka zasada obowiązuje wszak w świetle powołanych przepisów kodeksu cywilnego. Kupującemu zaś należałoby dać możliwość obywatelnienia takich praw sprzedawcy za pomocą wykazania, iż nie ponosi on odpowiedzialności za okoliczności, które doprowadziły do opóźnienia w zapłacie ceny lub do wytworzenia stanu opóźnienia potencjalnego.

¹⁰ Por. paragrafy 93 ust. 2 oraz 99 ust. 2 tegoż prawa.

¹¹ Co wynika wyraźnie z powołanego paragrafu 99 ust. 2 prawa gospodarczego Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

LE RETARD DE L'ACHETEUR D'APRÈS LES DÉCISIONS DU PARAGRAPHE 22
SUR LES CONDITIONS GÉNÉRALES DES CONTRATS DE VENTE

R é s u m é

La prescription du paragraphe 22 sur les conditions générales des contrats de vente de 1966 trouve son application dans les cas où le fournisseur est autorisé à exécuter le contrat successivement. Un tel mode de réalisation d'un contrat de vente doit être établi par les parties. Cette prescription concerne deux situations juridiques différentes: a) le retard de paiement pour la part de service déjà exécutée, ainsi que b) le danger de non-paiement dans les délais par l'acheteur pour le service qui doit être exécuté dans des délais ultérieurs. Ce deuxième état de choses est appelé par moi cas de retard potentiel.

Si l'acheteur retarde le paiement d'une tâche remplie précélemment, le vendeur (le fournisseur) peut: a) cesser la continuation de la tâche, b) exiger de l'acheteur une garantie sous forme de lettre accréditive, c) lier la continuation du contrat à la mise en place de cette accréditive. Le retard dont l'acheteur est le fautif entraîne un élargissement des droits du vendeur (fournisseur) par le droit de rompre le contrat. Le fondement de ce droit est déjà donné par la prescription générale de l'article 552 du code civil. Pour appliquer le paragraphe 22, il suffit de lege lata d'un simple retard de paiement de la part de l'acheteur. De lege ferenda il faut pourtant dire que seul le retard effectif de paiement par l'acheteur peut être la prémisse des droits du vendeur cités ci-dessus.

Il semble sensé de se poser la question s'il ne faudrait pas accorder ces droits au vendeur également lorsque les parties étant des unités de l'économie nationalisée sont liées par plusieurs contrats et le retard de paiement se rapporte à l'un de ces contrats.

La prémisse suffisante aux droits du vendeur présentés ci, est le retard de paiement d'une partie de service. La règle générale de l'article 586 § 2 du code civil n'entre pas en compte. Il est tout au plus possible d'appliquer adéquatement la norme de l'article 552 du code civil. Dès qu'il constate l'état de retard effectif ou potentiel, le vendeur doit immédiatement informer l'acheteur de la cessation du service et exiger des garanties.

Dans la rotation juridique intervenant entre les unités de l'économie nationalisée, un moyen suffisant d'assurer la réalisation du contrat est d'établir une lettre accréditive par l'acheteur. Dans le domaine de la réalisation de contrats de vente entre les unités de l'économie nationalisée, les principes contenus dans les articles 456 - 534, 535 - 588, et 605 - 612 trouvent également leur application. Cela confirme l'opinion selon laquelle le vendeur peut également jouir du droit de se retirer du contrat dans le cas où intervient un retard de paiement de la part de l'acheteur pour une partie de la tâche à exécuter. Le droit de se retirer du contrat devrait également être accordé au vendeur dans le cas d'un retard potentiel de paiement. L'établissement d'un délai supplémentaire est inutile dans les deux situations.